
KNJIŽEVNOST

ORIENTALSKA KNJIŽEVNOST

SPLOŠNO:

- Vse književnosti starega in srednjega veka
- Na območju od Afrike do Tihega oceana (v severni Afriki, na Bližnjem vzhodu, v južni in srednji Aziji, na Daljnem vzhodu)
- Najstarejši književnosti sta egipčanska in sumerska v letu 3000 pr. n. št., sledita jima Akadska književnost Babiloncev ter Starojudovska književnost
- Po letu 1000 pr. n. št. Nastaneta indijska in kitajska književnost, čez nekaj stoletij še perzijska književnost
- Najmlajši sta arabska in japonska književnost, nastaneta po letu 600
- Obdobje traja od 3000 pr. n. št do 800 n. št.
- Na nastanek in razvoj so zelo vplivala verstva: svete knjige – vsebujejo poučne spise in izrazito pesniška besedila: Vede v Indiji, Avesta v Perziji, Biblija pri Judih, Koran pri Arabcih, konfucionistične knjige na Kitajskem

OBLIKE:

- **LIRSKA** → himne, psalmi, miselne, razpoloženjske pesmi
- **EPIKA** → junaški epi, zametki pripovedništva
- **DRAMATIKA** → v Indiji, na Kitajskem in Japonskem

EGIPČANSKA KNJIŽEVNOST

- Najstarejša na svetu → začetek 3000 pr. n. št.
- Poezija v verzih → verske himne (Himna Sončnemu božanstvu), ljubezenske pesmi nastale v dvorskem okolju in veljajo za najstarejšo ljubezensko poezijo (Začetek besed velike razveseljevalke sveta, delavne pesmi v katerih se je uveljavilo čustvovanje preprostega človeka (Pesem nosačev žita), najizrazitejše slogovno in ritmično sredstvo te književnosti je bil paralelizem (vzporedje) členov
- Knjige mrtvih → zbirka himen, molitev, zakletev
- Začetek pripovedništva → staroegipčanske zgodbe (Zgodba o dveh bratih), ki so ustvarile temelje za razvoj bajke, pravljice, pripovedke, novele, potepuške in pustolovske zgodbe, ep in dramatika se še nista razvila
- Dela so zapisana v herioglifih (v 19. stol. razvozal francoski arheolog J. F. Champollion, takrat postane dostopna svetu)

HIMNA SONČNEMU BOŽANSTVU (1367-1350 pr. n. št.)

Književnost starega Egipta samo delno ustreza današnjemu pojmu literature. Razvijala se je v državi starega Egipta od približno 3000 pr. n. št. do leta 332 pr. n. št., ko je z vdorom Aleksandra Velikega postala del grške helenistične kulture. Ob številnih verskih himnah so se ohranile tudi ljubezenske in delovne pesmi (Pesem nosačev žita). Med najbolj znanimi egipčanskimi pesmimi je Ehnatonova Himna sončnemu božanstvu, peta in zapisana že v novoegipčanskem jeziku. Njen sloves je povezan tudi s tem, da jr vplivala na nastanek biblijskih psalmov.

Pesem naj bi napisal faraon Amenofis IV., ki je okoli leta 1350 pr. n. št. razglasil Atona za edinega boga in se zavzemal za monoteizem. Svoje ime Amenofis si je spremenil v Ahenaten oz. Ehnaton. Himna sončnemu božanstvu je slavošpev naravi in soncu, ki daje ljudem življenje, posredno pa tudi himna

faraonu, ki je božji namestnik na Zemlji. Pesem je imela glasbeno spremljavo, ki nam je ostala neznana – enako kot vsa glasba starega Egipta.

HIMNA – je pesem hvalnica. Zanj je značilen čustveno vzvišen in slovesen ton. Poudarjajo ga različna ponavljanja besed, besednih zvez, verzov ter enakih skladenjskih vzorcev. Egipčanske himne so imele verjetno magičen in obreden pomen.

ATON (sončeva plošča) – ime najvišjega boga, ki ga je skušal uveljaviti faraon Ehnaton okoli leta 1350 pr. n. št. s svojo versko reformo; Aton je upodobljen kot sončeva plošča z žarki, ki so na koncih kot roke in poudarjajo življenje.

RE – prvotno egipčansko ime za sončevo božanstvo

NEFER-NEFRU-ATON – Ehnatonova žena, bolj znana pod imenom Nofretete ali Nefretete.

ZAČETEK BESED VELIKE RAZVESELJEVALKE SRCA (1200-1085 pr.n. št.)

Začetek besed velike razveseljevalke srca je skupen naslov za sedem ljubezenskih pesmi, ki so nastale v času 20. dinastije faraonov. Pesmi so dvospevi ljubimca in ljubimke, peli pa so jih ob glasbeni spremljavi in plesu, najbrž v dvorskem okolju. Ljubezenske pesmi so izjemno pomemben del egipčanske književnosti; nastajale so šele v času nove države v novoegipčanskem jeziku. Ohranjenih je le 60 ljubezenskih pesmi, nekaj od teh fragmentarno. Razpoloženje v pesmih je zelo raznoliko – včasih je resno ali otožno, drugič je veselo ali šaljivo, odnos do ljubezni je izrazito čuten. Motivi so pričakovani: ločenost ljubimcev, hrepenenje, ljubezenska bolečina, slast ljubezni, uživanje. V egipčanskih ljubezenskih pesmih lahko iščemo vzor za hebrejsko Visoko pesem, to pa dokazuje povezanost različnih starih kultur.

ZGODBA O DVEH BRATIH (ok. 1300 pr. n. št.)

Zgodba o dveh bratih je ena izmed ohranjenih staroegipčanskih zgodb, sicer najstarejših primerov pripovedništva v svetovni književnosti. V njih najdemo zamečke pravljic, bajk, pripovedk, novel, pustolovskih zgodb... Vplivale so na nadaljni razvoj pripovedništva v Orientu in Grčiji. Tako je za Sinuhijevo zgodbo značilna pustolovsko-potepuška in hkrati prvoosebna pripoved, ki omogoča subjektiven liričen ton. Brodolomčeva zgodba spominja na prihod Odiseja k Fajakom in na dogodivščine iz Sindbada iz Tisoč in ene noči, pripovedni okvir Keopsovih pravljic pa na zbirko Tisoč in ena noč.

Zgodba o dveh bratih ima številne vzporednice z biblijsko pripovedjo o Jožefu in ženi egipčanskega uradnika Potifarja ter s starogrško zgodbo o Fedri. V zgodbi je opisana najprej zla usoda mlajšega brata Bate, ki ga je krivično obtožila poželjiva žena starejšega brata, sledi njegovo samotno življenje v tujini, nezvestoba njegove lastne žene in Batovo maščevanje. Pripoved spominja na zgodbe o bogu Ozirisu; mitološki sta tudi imeni obeh bratov – Anup (Anubis je egipčanski bog mrtvih), ki je upodobljen kot črni pes ali kot človek s pasjo glavo, in Bata (Anubisov mlajši brat), upodobljen kot bik.

PRE-HARAKHTI – ime sončnega božastva

PESEM NOSAČEV ŽITA

NAŠA PLEČA SO BRON, → PRIMERA ALI KONPARACIJA

NAŠA SRCA SO BRON. → OKRASNI PRIDEVEK ↓

↓ ↓
ANAFORA in EPIFORA

primerjamo s tem, da ima primera nek smisel → pleča so utrjena od trdega dela

PARALELIZEM ČLENOV – je ritmično-stilno sredstvo, ki pomeni zaporedje enako ali podobno grajenih stavkov ali delov stavkov.

↓
NOSIMO DAN ZA DNEM ... KO NOSIMO DAN ZA DNEM
KAŠČE PREPOVNE SO ... POLNE VSE KAŠČE

LIRSKI SUBJEKT - nosači žita

BABILONSKO-ASIRSKA KNJIŽEVNOST

- Oznaka za književnost različnih ljudstev stare Mezopotamije (začetniki Sumerci)
- Napisana je v klinopisov
- Najpomembnejše delo: Ep o Gilgamešu → začetek svetovne junaške epike
- Prepleta se zgodovina, mitologija, književnost

EP O GILGAMEŠU

Zapisi pričajo, da je Gilgameš obstajal, po drugi strani pa so ga imeli za junaka ali mit.

PARALELIZEM ČLENOV: poslušajte me možje, poslušajte

LIRSKI SUBJEKT: Gilgameš

Gilgameš primerja Engiduja z :

- Sekiro, lokom, mečem → **ponazarja moč**
- Na moji strani, v moji dlani → **ponazarja prijateljstvo**

↓
SKUPNA LASTNOST: Engidu in meč

↓
TERTIUM COMPARATIONIS: tretje v primeri

STAROST ŽIVLJENJE
VEČER DAN

Večer - starost življenja → **RODILNIŠKA METAFORA:**

Starost - večer življenja → **ker sta dan in življenje v roditelju**

Urni mezeg, divji kulan s planin → **METAFORA**

Začne krožiti okrog njega... → **PRIMERA**

Pri nebeški točajki, verz 40 → **RETORIČNO VPRAŠANJE, PARALELIZEM ČLENOV**

Ponavljanje ustvarja ritem in se pojavlja tudi zaradi tega, ker si lahko verze lažje zapomnimo

(ustno izročilo). Gilgameš je ob smrti besen in žalosten. Trga si lase in trga oblačila na kose. Prizadene ga, boji se svoje usode. Točajka predlaga Gilgamešu, naj se veseli in naj uživa v vsakdanjih užitkih, naj se sprijazni z umrljivostjo in naj uživa ta čas, ki mu je dan. Gilgameš se ne bo sprijaznil za umrljivostjo, saj že celo življenje razmišlja o neumrljivosti. Na koncu najde rožo, ki bi mu dala nesmrtnost, vendar mu jo kača (predstavlja zlo ali boga) v zadnjem trenutku vzame.

Gilgameš je bil zgodovinski vladar, ki je živel okoli leta 2600 pr. n. št. Ep je zapisan v klinopisu v sumerskem jeziku.

PERZIJSKA KNJIŽEVNOST

- Temeljna knjiga perzijske književnosti → AVESTA – utemeljitelj Zaratustra
- Lirska in epska poezija → OMAR HAJAM IN HAFIS (avtor gazeli; zbirka Divan)
- Junaški ep → ŠAH NAME (avtor Firduzi)

OMAR HAJAM: PESEM 37

Tema pesmi:

Govori o tem, da čas hitro beži, ker ne vemo kaj je jutri, naj bi uživali življenje vsaki dan posebej. Na tisto, kaj je bilo, ne moremo vplivati; dobro si zapomnimo, slabo pozabimo.

TA PESEM JE RUBAI!!

IMA POOSEBITEV IN RETORIČNO VPRAŠANJE.

RIMA: a, a, b, a,

INDIJSKA KNJIŽEVNOST

- Na njen nastanek so vplivala verstva (budizem, brahmanizem)
- Glavno delo je **VERSKA KNJIGA VEDE** (verske himne, religiozni spisi...)
- Dva obsežna junaška epa: MAHABHARATA (najdaljši ep na svetu-2000 verzov, RAMAJANA

KITAJSKA KNJIŽEVNOST

- Razvila se je v 6. stol.pr. n. št. Pod vplivom verskih in filozofskih sistemov: KONFUCIONIZMA, DAONIZMA, BUDIZMA
- Lirska v kratkih pesniških oblikah (pesnik Li Bai)
- Pesmi v zbirki Ši king
- Proza (novela, roman), dramatika

JAPONSKA KNJIŽEVNOST

- Najmlajša od vseh (okrog leta 700)
- Od Kitajcev so prevzeli pisavo in vero, vključno z nekaterimi literarnimi oblikami
- Poezija v kratkih oblikah (haiku); pesnik MACUO BAŠO
- Roman
- Dramatika: no igra (zmes petja, plesa)

HAIKU je kratka pesem iz treh verzov s 17 zlogi (5+7+5). Pesmi so največ bežni vtisi narave, ki pričarajo lepoto preprostih trenutkov. Razpoloženje je pogosto povezano z letnimi časi ali obdobji dneva. Za temi trenutnimi vtisi pa začutimo prikrit globlji pomen, slutnjo večne resnice.

MACUO BAŠO: JAPONSKI HAIKU

ZMUČEN OD POTI

ISKAL SEM SI ZAVETJE – → LIRSKI SUBJEKT → OD ČLOVEKA SE PRESELI

CVET GLICINIJE! → K NARAVI

V PESKU SEM PUSTIL SPOROČILO: stvari se pozabijo, vse je enkrat minljivo!

ODTISE BOSIH NOG

PA JIH VETER BRIŠE

ARABSKA KNJIŽEVNOST

- Razvijati se je začela v 6. stoletju
- Dosegla vrh v 8. in 10. stoletju → KLASIČNA DOBA ARABSKE KNJIŽEVNOSTI
- Bogato lirsko pesništvo (Ibn Al Farid), pripovedništvu (Tisoč in ena noč)
- Koran → sveta knjiga islamskega verstva
- Ni razvila epa in dramatike

TISOČ IN ENA NOČ

- Nastajala od 8. in 16. stoletja
- Zbirka pravljic, basni, parabol, anekdot
- OKVIRNA PRIPPOVED v katero so vložene zgodbe

OKVIRNA PRIPOVED oklepa kot okvir eno ali več pripovedi. Lahko je prava zgodba, novela, povest, opis situacije oz. pogovora brez večjega dogajanja.

ZGODBA O GRBAVEM PRITLIKAVCU

GLAVNE VLOGE:

Krojač, zdravnik, kuhar, trgovec, grbavi pritlikavec

Zgodba se dogaja na bližnjem vzhodu, kar potrjujejo besede turban, Kopti, Alah... Kopti so bili kristjani (trgovec), ampak iz stališča muslimanov so neverniki. Zdravnik je jud. Najvišjo oblast ima kralj (sultan), skrbi za zapis zgodbe. Ženske imajo v tej zgodbi praktično vlogo. Nenavadno je bilo, da so vsi skušali prikriti svoj umor, ampak na koncu zgodbe vsi priznavajo krivdo. Nenavadno je tudi, da je brivec po dveh dneh oživil grbavega pritlikavca.

BIBLIJA

- Grško = knjiga knjig
- Krščanska in delno Judovska knjiga
- **KANONIZACIJA** = postopek izbire besedil (4. stol.)
- Deljena na: **STARO ZAVEZO** → 27 knjig (od 1. – 2. stol.)
 - **NOVO ZAVEZO** → 46 knjig (od 13. stol. pr. n. št – 1. stol.)
 - različni zapisovalci (nedoslednosti)
 - govori o zgodovini odrešenja in o božjem razodetju

Biblijske motive in ideje v svojih delih upodabljajo številni umetniki (slikarji, kiparji...). Samo nekateri deli Biblije imajo umetniško vrednost (proza, literarna besedila, srečamo pa tudi polliterarna in neliterarna besedila).

PREVODI:

- **SEPTUAGINTA** – prvi prevod stare zaveze, ime izvira iz domnevnega števila prevajalcev → 70
- **VULGATA** – (lat. Splošna, ljudska): prevod sv. pisma v latinščino, avtor sveti Hieronim → 4. stol.
- **PREVODI V SLOVENŠČINO**: Jurij Dalmatin (1584) po nemškem Luthrovem prevodu, ki je nastal na podlagi izvirnika, prvi katoliški prevod Juri Japelj
- **POMEN**: **verski** – Krščanska in delno Judovska sv. knjiga, **jezikovno-kulturni** – Slovenci v času protestantizma, likovno in glasbeno umetnost, **politični in ideološki** – mit o odrešeniku

STARA ZAVEZA

- V hebrejščini, deloma v Arimejščini
- O zvezi izvoljenega ljudstva z Bogom
- O pomembnih dogodkih iz zgodovine Izraelcev (4000 pr. n. št.- 0)
- Nastajala od 1200 pr. n. št. – 100

ZGRADBA:

- **POSTAVA** (hebrejsko. Tora, Pentatevh = petero knjižje – pet knjig), Geneza o nastanku sveta, Eksodus o izgonu Izraelcev
- **PREROKI** (Izaija, Jeremija, Ezakiel)
- **SPISI** (Hagiografi): Psalmi, Pregovori, Visoka pesem

NOVA ZAVEZA

- V Grščini
- Nastajala v prvih stoletjih po Kristusu
- Končna oblika okoli leta 400

VSEBINA:

- O Jezusovem duhovništvu, trpljenju
- O oznanjenju Krščanstva
- O koncu sveta

ZGRADBA:

- 4 evangeliji: Matejev, Lukov, Markov, Janezov
- Apostolska dela: versko-poučne knjige
- Pisma
- Razodetje (Apokalipsa)

ZNAČILNOSTI:

- Je najbolj brana knjiga v zgodovini
- Prevedena je v več kot 2100 jezikov
- Ima velik pomen za današnjo kulturo

-
- Lahko jo razumemo kot: **VERSKO DELO** – Krščanska in Judovska sv. knjiga, **ZGODOVINSKO DELO** – vsebuje mnogo podatkov o zgodovini Judov ter dogajanju v Palestini ob začetku našega štetja, **LITERARNO DELO** – spada med staro Judovsko književnost, vsa dela niso literarna – **PISMA APOSTOLOV** (polliterarno delo)

PRIPOVEDNE VRSTE:

Pripovedke, novele, legende, prilike, anekdote, življenjepisi → EPIKA

Visoka pesem, žalostinke, psalmi, himne → LIRIKA

BIBLIČNI SLOG:

MNOGOVEZJE ALI POLISINDETON je vrsta figure: je zaporedje stavkov ali delov stavkov, ki se povezujejo z istim veznikom

BREZVEZJE ALI ASIDETON

STALNE SVETOPISEMSKE ZVEZE In je rekel... Šel je vase...

NASPROTJA ALI ANTITEZE MRTEV – ŽIV, IZGUBLJEN – NAJDEN

PRILIKA ALI PARABOLA je poučna zgodba, ki s primerom iz življenja ponazarja **idejo oz. nauk** - je značilno svetopisemsko besedilo.

↓

Podobna je basen

↓

literarna vrsta

METONIMIJA ali **PREIMENOVANJE** je retorična figura s katero drugače poimenujemo neko stvar, tako da: del ponazarja celoto, vzrok ponazarja posledico.